

Rudolf Steiner

Po smrti jsme výsledkem svého mravního bytí na Zemi

Tak, jak se člověk svým duchovním životem zúčastňuje toho, co můžeme nazvat hvězdným světem právě tak, jako se svým fyzickým pozemským životem zúčastňuje pozemského bytí a dění. Ve smyslu názoru, který jsme přijali z antroposofie, musíme člověka členit nejprve na ony síly, které jsou v jeho těle fyzickém a těle éterném (neboli těle tvořivých sil), a na síly, které jsou v jeho bytosti „já“ a v jeho těle astrálním. Jistě víte, že člověk obě tyto schránky své bytosti pokaždé ve spánku od sebe odděluje. Obrátme na několik okamžiků pohled na tohoto spícího člověka.

Na jedné straně zde tedy máme fyzické tělo člověka a jeho tělo éterné (neboli tělo tvořivých sil) bez vědomí; ale bez vědomí máme také bytost „já“ a tělo astrální. Nyní se můžeme zeptat: Existuje také nějaký vztah mezi těmito dvěma nevědomými stránkami lidské přirozenosti za spánku? Víme, že v bdělém stavu, kdy vzniká obyčejné vědomí dnešního člověka, existují vztahy, které ožívají myšlením, cítěním a chtěním. Musíme si to představit tak, že když se bytost „já“ a tělo astrální určitou měrou vnoří do těla éterného a těla fyzického, že pak právě z tohoto společného bytí vyšlehuje myšlení, cítění a chtění.

Myšlení, cítění a chtění u spícího člověka neexistuje. Pohlédneme-li však na fyzické pozemské tělo, potom si musíme říci: V tomto fyzickém pozemském těle působí všechny síly, které patří – v souladu s naším pozorováním člověka – pozemskému bytí. Toto fyzické lidské tělo můžeme zvážit a shledáme, že má určitou váhu. Mohli bychom je zkoumat (nebo si to alespoň hypoteticky představit), jak se v něm odehrávají hmotné děje. Našli bychom v něm takové hmotné děje, které jsou pokračováním těch, které nacházíme venku v pozemském životě, a které výživou pokračují do lidského nitra. Ve fyzickém těle nacházíme také to, co skutečně procesem dýchání. Pouze je jaksi ztlumeno nebo ponořeno do úplné temnoty všechno to, co vychází z organizace hlavy člověka, co náleží smyslově nervové soustavě. Když potom pozorujeme éterné tělo, které prostupuje tělo fyzické, není zrovna snadné získat vysvětlení o tom, jak nyní toto éterné tělo působí během spánku. Ale kdo již poněkud vnikl do toho, co má říci duchovní věda o člověku, bez obtíží pozná, jak člověk i za spánku žije svým éterným tělem ve všem, čím jsou éterné poměry, éterné síly v okruhu pozemského bytí. Můžeme tedy říci: Ve stavu spánku nacházíme uvnitř fyzického těla působit všechno to, co patří pozemskému bytí a v éterném těle nacházíme působit vše, co přináleží éternému světu, který obklopuje a proniká Zemi.

Ale tato věc se stává obtížnější, zaměříme-li svůj duševní pohled k tomu, co je mimo fyzické a éterné tělo; obrátíme-li zřetel na bytost „já“ a na astrální podstatu člověka. Je přece nemožné, abychom se oddávali představě, že tato bytost „já“ a tato astrální bytost člověka má něco společného s fyzickou Zemí, že má co činit s tím, co jako éter obklopuje a proniká Zemi. K čemu nyní dochází během spánku, to jsem vám už popisoval v přednáškách, které jsem tu konal nedávno. Dnes vám to chci načrtnout z jiného hlediska. Co se děje v bytosti „já“ a v astrálním těle člověka, to můžeme poznat jen tehdy, když pronikneme duchovní vědou do toho, co se děje na Zemi a kolem Země mimo fyzické a éterné působení sil.

Podívejme se, milí přátelé, nejprve na svět rostlin. Každý rok vidíme – alespoň většinou, pokud nejde o trvalé stromy a podobně – jak na jaře rostliny vyráží ze země. Vidíme, jak jsou stále barevnější a bujnější a vidíme, jak na podzim zase uvadají. Vidíme, jak v určitém smyslu mizí ze země, když se pokryje sněhem.

To je ale jen jedna stránka rozvíjení rostlinného světa. Fyzické poznání nám říká, že toto rozvíjení rostlinného světa na jaře a jeho uvadání na podzim souvisí se Sluncem. Fyzické poznání nám také ukazuje, jak se například zelené rostlinné barvivo může tvořit jedinečně vlivem slunečního světla. Co se tedy děje fyzickými účinky, to nám ukazuje fyzické poznání; neukazuje nám však, že ve všem tom růstu, zelenání, rozkvétání a uvadání rostlin se děje také něco duchovního. Ale právě tak, jako ve fyzickém lidském organismu například obíhá krev, jak se v něm projevují éterné děje jako buněčné účinky atd., a při tom je tento fyzický organismus člověka pronikán duševně duchovním prvkem, tak jsou také děje, které se odehrávají v rašení, zelenání, rozkvétání a uvadání rostlin a které pozorujeme jako fyzické děje, všude prostupovány a pronikány duchovními a duševními účinky světa. A jako při spatření tváře člověka, když na nás padne jeho pohled, když vidíme jeho mimiku, třeba i zčervenání tváře, a podle našeho soužití s ostatním světem lidí nemůžeme jinak, než jaksí skrze fyzičnost obracet svůj duševní pohled na duševno, na duchovno, tak si máme také zvyknout vidět duchovno a duševno i v tom, co se odehrává – smím li tak říci – v tvářnosti a změnách barev rostlinné pokrývky Země.

Pokud chceme poznávat pouze fyzicky, řekneme, že sluneční teplo a sluneční světlo působí v rostlině, tvoří v ní rostlinné šťávy, chlorofyl atd. Když ale na toto všechno pohlížíme duchovním zrakem, když se vůči rostlinné tvářnosti Země chováme tak, jako se ze zvyku chováme vůči tvářnosti lidské, pak se nám odhalí něco, co bych rád vyjádřil docela určitými slovy, protože tato slova zcela vystihují skutečnost, která se zde odehrává. Slunce, které zevně sesílá k Zemi jen své světlo, není pouze jen svítící plynovou koulí, ale je podstatně něčím jiným. Sesílá své paprsky dolů k Zemi; ale jako má sluneční paprsek svůj vnějšek, tak má i své nitro. Kdyby někdo mohl prohlédnout skrze sluneční světlo, kdyby mohl sluneční světlo považovat jen za jakousi zevní kůži a skrze toto světlo pohlédnout na jeho duševnost, potom by viděl duševní mocnost, duševní bytost Slunce. Obyčejným lidským vědomím vlastně vidíme Slunce tak, jak bychom viděli člověka, který je udělán z papírové hmoty. Když si necháte udělat vlastní otisk tváře, ve kterém není nic než forma, mrtvá forma, a postavíte ho sem, pak je to ovšem něco zcela jiného než člověk, kterého před sebou skutečně vidíte. U skutečného člověka pohlížíte skrze jeho vnější formu na duševnost a duchovnost. U Slunce je tomu pro obyčejné lidské vědomí tak, že se vlastně samo činí pro toto obyčejné lidské vědomí jakýmsi otiskem z papírové hmoty. Skrze jeho kůži, která je spředená ze světla, není vidět. Když ale skrze ni prohlédneme, pak vidíme celou duchovně duševní bytost Slunce. Činnost této duchovně duševní bytosti nám může vstoupit do vědomí právě tak jako fyzická papírová hmota Slunce. Ze stanoviska fyzického poznávání lze říci: Slunce svítí na tuto Zemi; svítí na kameny, na půdu. Zde se světlo odráží zpět a tím vidíme všechno nerostné. Sluneční paprsky vnikají do rostlin, způsobují jejich zeleň, jejich růst. To všechno jsou zevní věci. Když ale nyní vidíme duchovně duševní bytost Slunce, tak nemůžeme pouze říci, že Sluneční světlo svítí na nerosty, je odráženo nazpět a tím nerosty vidíme; nemůžeme pouze říci, že sluneční světlo nebo sluneční teplo vniká do rostlin a tím se zelenají. Musíme říci, že Slunce – a teď máme na mysli nesčetné duchovní bytosti, které sídlí na Slunci a které jsou jeho duševně duchovní podstatou – že Slunce sní a jeho sny zahalují Zemi a utvářejí rostlinstvo. Když si představíte povrch Země, fyzické rostliny, které z ní rostou a posléze kvetou, je v tom obsaženo působení fyzických paprsků Slunce. Ale nad tím žije a tká snivý svět Slunce. To jsou samé imaginace. A můžeme říci: Když na jaře roztává sněhová pokrývka a Slunce opět nabývá na síle, pak postupně kolem Země obletují a obetkávají sluneční imaginace. Tyto sluneční imaginace jsou imaginované síly, které tkají v rostlinném světě. I když musíme říci, že tento imaginativní svět, tato imaginativní atmosféra, obklopující Zemi, je v určité krajině zvláště živá od jara až do podzimu, působí tento snivý živel slunečního působení i za zimní doby. Jenomže v zimě – řekl bych – je tomu tak, že to jsou tlumené sny, kdežto v letní době

jsou to sny tvořivé, pohyblivé. A tento element, v němž se vyvíjí imaginace Slunce, je právě tím elementem, v němž žije a působí bytost „já“ a astrální tělo člověka, když jsou mimo tělo fyzické a éterné. Z toho, co jsem řekl, můžete usoudit, že spánek v létě je vlastně něco zcela jiného než v zimě, i když lidský život a jeho vědomí jsou v dnešním stavu tak ztlumené a ochromené, že tyto skutečnosti nejsou vnímány.

Ve starších dobách vývoje lidstva rozeznávali lidé svým cítěním velmi přesně spánek v zimě a spánek v létě. A věděli také, jaký význam pro ně měl zimní a letní spánek. V těchto dávných dobách lidé věděli, že letní spánek byl takový, že mohli říci: V létě je Země obetkována obraznými myšlenkami. To vyjadřovali lidé ve starších dobách takto: V létě sestupují horní bohové dolů a vznášejí se kolem Země; v zimě vystupují dolní bohové ze Země nahoru a vznášejí se kolem ní. – Tento imaginativní svět, který je jinak utvářen v zimě a jinak v létě, člověk pociťoval jako tkaní horních a dolních bohů. V těchto dávných dobách civilizace lidstva se také vědělo, že člověk je se svou bytostí „já“ a se svým astrálním tělem v tomto tkajícím imaginativním světě.

Ale právě když tuto uvedenou skutečnost pozorujeme duchovně vědecky, ukáže se nám, v jakém vztahu je člověk k mimozemskému vesmíru již za svého pozemského bytí. Pohleďte, v některé krajině na Zemi je v létě člověk vlastně ve svém spánku vždy obetkáván ostře ohraničenými kosmickými imaginacemi. Tím je v létě svou duchovně duševní bytostí přiblížen k Zemi. V zimní době je to jiné. Během zimy se obrysy těchto imaginací jaksí rozšiřují. V létě jsou zde zcela zřetelně vyjádřené imaginace v nejrůznějších postavách, mezi nimiž žijeme za spánku svou bytostí „já“ a svým astrálním tělem. V zimě jsou kolem Země šířeji rozprostřené postavy a následkem toho je, že pokaždé, když začíná podzim, je v noci daleko ven do světa nesen to, co žije v bytosti našeho „já“ a v našem astrálním těle. Za horkého léta zůstává to, co žije v našem „já“ a v našem astrálním těle převážně v duchovně duševní atmosféře lidí. V zimní době je to, co žije v bytosti našeho „já“ a našeho astrálního těla, nesen to do světových dálav. Aniž řekneme něco pouze obrazného, nýbrž něco zcela skutečného, můžeme říci: To, co v sobě člověk duševně vytváří a co může vynést mezi usnutím a probuzením skrze svoji bytost „já“ a svoji astrální bytost ze svého fyzického a svého éterného těla, to se za letní doby hromadí a v zimě to proudí ven do dálav kosmu. My jako lidé nyní nemůžeme uvažovat tak, že se jaksí v pozemském životě uzavíráme a širý svět o nás nic neví. Tak tomu není. Můžeme sice říci, že ve svatojánské době, v létě, se člověk zprvu může skrývat před světovými duchy, a mohlo by se mu podařit mít také špatné city; hustá síť imaginací to nepropustí ven. Avšak přece to zůstává. A v době Vánoc nahlíží bohové sem na tuto Zemi; tehdy se prozradí vše, co žije v lidských bytostech a co vychází z jejich „já“ a z jejich astrálních bytostí. A mohli bychom použít obraz, představující skutečnost, že v zimním čase se otvírají okna Země a Andělé a Archandělé se dívají, jací jsou lidé na Zemi.

My na Zemi jsme si pozvolna v novější civilizaci zvykli na to, vyjadřovat střízlivě a nepoeticky to, co si před poznáním smíme dovolit. Vyšší bytosti zůstávají stále básníky a proto jejich podstatu nikdy nevyjádříme správně, jestliže ji popisujeme fyzicky střízlivými slovy. Proto musíme sáhnout k takovým slovům, jaká jsem právě užil: v době Vánoc se otvírají okna Země, a Andělé a Archandělé se těmito okny dívají na to, co lidé po celý rok dělají. Bytosti vyšších hierarchií jsou básníci a umělci i když myslí. Logika, jakou chceme obyčejně rozvíjet, je pouze výsledkem zemské tíže, čímž ale nemá být řečeno, že logika na Zemi není nanejvýš užitečná.

Z toho, co v člověku žije, je však v jeho chování pro tyto vyšší bytosti vlastně tím podstatným to, co žije v lidském srdci; co profesori vymýšlejí, to Andělé, kteří sem nahlíží vánočními okny, nezajímá; na to se nedívají. O myšlenky se příliš nestarají. Co žije v lidských citech, v lidském srdci, to souvisí s ročním koloběhem Slunce, vzhledem k jeho kosmické platnosti. V zimní době tedy před tvář božsko duchovních světů nevstupuje to, jsme li na Zemi hloupí

nebo chytří, ale jediné jsme li dobří nebo špatní lidé, jsme li lidé srdeční nebo sobci. To je právě to, co je kosmickým světům sdělováno uspořádáním ročního koloběhu.

O čem přemýšlíme, o tom se můžete domnívat, že to zůstává u Země, neboť jsem předtím řekl, že se o to Andělé a Archandělé nestarají, když sem nahlíží o vánoční době; ale oni se o to nestarají z toho důvodu, mám li se teď vyjádřit poněkud střízlivě, protože Andělé a Archandělé přijímají větší druh mincí, hodnotnější mince, které jsou raženy duchovně duševní bytostí člověka. Jsou raženy srdečností, cítěním a tím, jakou hodnotu má díky nim člověk. Myšlenky jsou, milí přátelé, pro kosmos pouze drobné mince. A těmto drobným mincím, těm právě každou noc naslouchají nižší duchové. Tedy – jsme li hloupí nebo chytří, to pro kosmos, ovšem ne pro příliš široký kosmos, nýbrž jen pro okruh Země, každou noc naslouchají ty – řekl bych – nejbližší, proto také nejpodřadnější, převážně elementární bytosti, které jsou v okruhu Země. Denní oběh Slunce je zde proto, aby sděloval kosmu hodnotu našich myšlenek; kam až naše myšlenky zasahují. Ty patří pouze okruhu Země. Roční oběh Slunce je zde k tomu, aby naši srdečnost, bytost našeho cítění vnašel ven do dalek kosmických světů.

Ale povaha naší vůle, milí přátelé, nemůže být tímto způsobem vynášena do kosmu. Neboť jak vidíte, denní oběh je přísně uspořádán, probíhá ve čtyřadvaceti hodinách. I roční koloběh Slunce je přísně uspořádán. Přísné uspořádání denního oběhu pozorujeme v přísném logickém uspořádání našich myšlenek. Uspořádání ročního koloběhu pozorujeme v dodatečném působení ve své srdečnosti, citovosti, neboť jsou to city, které k tomu, co člověk dělá, říkají zda je to dobré, či zlé.

V člověku však žije něco třetího – vůle. Vůle je sice spojena s cítěním, a cítění nemůže jinak než k některým činům říci, že jsou mravně dobré, a k jiným, že mravně dobré nejsou. Vůle však může konat nejen to, co je mravně dobré, ale i to, co mravně dobré není. Zde vidíme, že tu chybí přísné uspořádání. Vůle vzhledem k naší lidské bytosti, není přísně uspořádána tak, jako je uspořádáno myšlení a cítění. Špatný skutek nemůžeme nazvat dobrým nebo dobrý skutek špatným, ani logickou myšlenku nazvat nelogickou nebo nelogickou myšlenku nazvat logickou. To pochází z toho, že myšlení je pod vlivem denního působení Slunce a cítění pod vlivem ročního koloběhu Slunce. Vůle je však na Zemi přenechána lidem.

A tak by nyní člověk mohl říci: Inu, nanejvýš se mi může přihodit, že když myslím nelogicky, jsou mé nelogické myšlenky každou noc vynášeny do kosmu a neblaze tam působí; ale co je mi po tom? Já tu přece nejsem k tomu, abych dával kosmos do pořádku. – Zde na Zemi, kde člověk žije v iluzi, by tak podle okolností mohl mluvit, avšak mezi smrtí a novým zrozením by tak nemluvil nikdy. Neboť mezi smrtí a novým zrozením je on sám ve světech, kde svými hloupými myšlenkami napáchal neštěstí, a musí pak všechno toto neštěstí prožít. Právě tak je člověk mezi smrtí a novým zrozením v těch světech, do kterých vplynuly jeho stavy cítění. Ale i zde by mohl na Zemi říci: Nu, do kosmu se sice vnaší to, co žije v mých citech, ale já přenechám bohům to, co zlého zde působím.

Avšak moje vůle je na Zemi neuspořádaná. Materialistický člověk, pro kterého existuje lidský život jen mezi narozením a smrtí, nikdy nemůže dospět k myšlence, že jeho vůle má kosmický význam. On ovšem nedospěje ani k tomu, že kosmický význam mají i jeho myšlenky nebo city. Avšak i ten, kdo dobře ví, že myšlenky mají kosmický význam skrze denní oběh Slunce a city skrze roční oběh Slunce, kdo vidí, co se odehrává působením dobré či zlé vůle na Zemi, musí odstoupit od kosmického aspektu a přistoupit k samotné lidské přirozenosti, aby viděl, jak to, co působí v lidské vůli, vychází do kosmu. Totiž to, milí přátelé, co působí v lidské vůli, to musí do kosmu vynést člověk sám; a to vynese, když projde branou smrti. K tomu nejsou ani denní oběhy, ani roční oběhy, ale je k tomu brána smrti, kterou pak člověk pronáší to, co zde na Zemi způsobil dobrého nebo zlého svou vůlí. To je zvláštní vztah člověka ke kosmu, pokud se týká jeho duševnosti. O svých myšlenkách říkáme, že máme myšlenky, ale že nejsou v naší libovůli, že když myslíme, musíme se řídit

podle zákonů světa, jinak se dostaneme do rozporu se vším, co se ve světě děje. Když přede mnou stojí dítě a já si myslím: to je stařec, pak jsem snad vyhověl své libovůli v myšlení, ale pak svými myšlenkami nestojím ve světě. Pokud se tedy týká myšlenek, naprosto nejsme nezávislí; jsme tak málo nezávislí, že naše myšlenky jsou hned s denním oběhem Slunce vynášeny do kosmu. Ani se svými city nejsme nezávislí; ty jsou vynášeny ven ročním oběhem. Tedy již za zemského života žije to, co je myšlenkami v naší hlavě a cítěním v našich prsou, nejen v nás, nýbrž společně kosmickým životem. Jenom to, co žije v naší vůli, to si uchováváme až do své smrti. Potom, když odložíme tělo, kdy už nemáme co činit se zemskými silami, potom to pronášíme branou smrti ven.

A nyní člověk prochází branou smrti, obtížený tím, co se stalo z činů jeho vůle. Jako zde má kolem sebe vše, co žije v minerálech, rostlinách, zvířatech, ve fyzickém člověku, co žije v oblacích, řekách, horách, hvězdách, pokud jsou viditelné svou září, stejně jako má toto všechno kolem sebe za života mezi narozením a smrtí, tak má kolem sebe svět, když odloží fyzické a éterné tělo a projde branou smrti. Má kolem sebe právě ten svět, do kterého vcházely každou noc jeho myšlenky, do kterého v každém ročním oběhu vcházely jeho city. „Toto jsi myslel ty, toto jsi cítil ty.“ A je mu nyní tak, jako by mu bytosti vyšších hierarchií nesly vstříc jeho myšlenky a city. Tyto bytosti na ně pohlížely tak, jak jsem to naznačil. Nyní mu září vstříc jeho rozum, září mu vstříc jeho cítění. Tak jako zde svítí na pozemský život Slunce od rána do večera, jako zachází a nastává noc, tak nám září vstříc naše moudrost jako den, když projdeme branou smrti, tak se ztemňují a hasnou duchovní světla kolem nás a nastává noc nahromaděnými bláhovostmi. Co je zde na Zemi den a noc, to jsou kolem nás – když projdeme branou smrti – výsledky našich moudrostí a hloupostí. A co zde na této zeměkouli člověk prožívá jako jaro a léto, podzim a zimu v oběhu roku, jako změny tepelného stavu, změny ostatního sebecítění, to po průchodu branou smrti prožívá také jako jakýsi druh oběhu, který ovšem trvá podstatně déle. Své dobré city, své sympatie pro dobro prožívá jako hřejivé, jako podporující život, to znamená podporující jeho duchovní já; a jako mrazivé prožívá své sympatie ke zlu, k nemorálnosti. Tak jako zde na Zemi prožíváme letní teplo a zimní chlad, tak žijeme po smrti zahřívání svým dobrým cítěním a mrazení svým špatným cítěním; a těmito duchovními ročními dobami a duchovními denními dobami pronášíme účinky své vůle. Když projdeme branou smrti, jsme nejprve účinkem své mravnosti na Zemi. A nacházíme se v okolí, které je prostoupeno našimi hloupostmi a moudrostmi, našimi sympatiemi a antipatiemi pro dobro.

Tak tedy můžeme říci: Jako máme zde na Zemi kolem sebe letní vzduch, teplý a životu prospívající, jako máme kolem sebe mrazivý zimní vzduch, tak máme po smrti kolem sebe jak duchovně duševní atmosféru, která je hřejivá a život podporující, pokud je připravena našimi dobrými city, tak i atmosféru mrazivou, pokud je připravena našimi špatnými city. Zde na Zemi je letní a zimní teplota alespoň v určitých oblastech společná. V době po smrti má každý svou vlastní atmosféru, kterou si vytváří sám. A to jsou právě ty nejvýznamnější zážitky po smrti, moji milí přátelé, že jeden je vedle druhého chvějící se zimou, zatímco druhý je v životodárném teple.

To jsou zkušenosti, které lze učinit po smrti. A ke zkušenostem, které je možné získat v duševním světě, jak jsem jej popsal ve své „Theosofii“, patří hlavně to, že ti lidé, kteří vyvíjeli zde na Zemi zlé city, musí své zlé zkušenosti vyvíjet pohlížeje na ty, kteří vyvíjeli city dobré. Můžeme tedy říci: Všechno, co zůstává v nitru člověka zprvu skryto, se odhalí po průchodu branou smrti. I spánek teď nabývá kosmický význam, i život v zimě získává kosmický smysl. Každou noc spíme, abychom si připravili světlo, ve kterém musíme žít po smrti. Prožíváme zkušenosti zimy, abychom si připravili tepelné poměry duchovně duševního druhu, do kterých vstoupíme po smrti. A do toho, co si sami sobě připravíme jako atmosféru duchovního světa, do toho vnášíme účinky svých činů.

Zde na Zemi žijeme svým fyzickým tělem jako pozemsky těžké bytosti. Žijeme svým

dýcháním ve vzdušném okruhu a nad ním vidíme hvězdy. Když projdeme branou smrti ven do duchovně duševního světa, jsme odtrženi od Země; jsme jaksi mimo hvězdy, díváme se na hvězdy zezadu, pohlížíme nazpět k hvězdnému světu. Nestojíme na půdě Země, svou bytostí jsme ve světových myšlenkách a ve světových silách. Žijeme v atmosféře, kterou jsme si sami duchovně duševně připravili tak, jak jsem to popsal. Pohlížíme nazpět ke hvězdám; nevidíme jejich třpyt, nýbrž vidíme hierarchie, duchovní bytosti, které mají ve fyzických hvězdách pouze svůj věrný obraz.

Tak se může člověk zde na Zemi stále víc a více učit, jaký bude jeho život, když projde branou smrti. Jsou lidé, kteří říkají: K čemu to všechno potřebuji vědět? Po smrti to stejně uvidím! Jenže, milí přátelé, to je asi takové, jako kdyby člověk pochyboval o ceně svého zraku; neboť člověk v průběhu vývoje Země stále více vstupuje do života, ve kterém si spoluprožívání toho, co jsem popisoval, musí pro dobu po smrti získat tím, že to nejprve pojme v myšlenkách zde na Zemi. Vylučovat na Zemi vědění o duchovních světech znamená oslepovat se duchovně duševně pro život po smrti. A pokud zde na tomto světě člověk pohrdá věděním o duchovním světě, pak po projití branou smrti vstupuje do duchovního světa prostě jako mrzák, neboť lidstvo se vyvíjí ve svobodě. To by si mělo lidstvo stále více ujasňovat a z toho by mu měla být stále zřejmější nutnost vědění o duchovním světě.

Kapitola z knihy: Vztah hvězdného světa k člověku a člověka k hvězdnému světu